

1872

1872

Լրագրին միջոցով որ-
ևիցէ մասնաւոր յայ-
տարարութիւն տալի
տալ յանկարծող տեղեր
է 10 միջակ տա-
ռերի համար վճա-
րէ 1 կոպէկ արծաթ:
Յայտարարութիւն
ընդունելով է նաեւ
օտար լեզուներով:

Հրատարակում է
ամէն շաբաթ օր մի
թերթ:
Տարեկան բաժանոր-
դագրութեան դին
է 7 ռուբլի թէ
Ռիֆիլե և թէ ար-
տաքին քաղաքների
մէջ:

ԺԵ՛՛՛ ՏԱՐԻ

Ն Կ Յ Կ Ս Կ Ն Ի

ԺԵ՛՛՛ ՏԱՐԻ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Ռիֆիլե 3-ին Յունիսի.

Իզական սեռի թէ հասարակական, թէ
քաղաքական և թէ ընտանեկան դու-
րանները միշտ եղել են և կենան ծան-
րակշիւ և ուշադրութեան արժանի նի-
ւթեր իրականացնելու և զրահանակն
նմանա-
տէս և օրենսդրական աշխատութեան
մէջ: Որովհետեւ մարդկային պատմութիւնը
այդ հարցի մասին մեծ կարգ էր դուրս
բերել յետագայ անհնգիւն կանոնները
թէ իզական սեռի դրութիւնը, նորա ա-
ղապարհական շարժումը, նորա իրաւանց և պար-
տաւորութիւնների աստիճանը և որպիսի-
ութիւնը նորա հասարակական յարաբերու-
թիւնները դեպի արական սեռը, նորա վեր-
ջապէս մտքի և բարոյականութեան զար-
գացման պայմանները թէ ընտանեկան, թէ
հասարակական և թէ պետական կենսի
մէջ—են ամենաուղիղ միջոցները մարդ-
կութեան կամ մի օր և իցէ աղի բաշ-
մանորմանի զարգացման աստիճանը չափե-
լու համար: Միւս կողմից մի և նոյն պատ-
մութիւնը կենում է մի ուրիշ նմանապէս
անհնգիւն կանոն, որ իզական սեռը հա-
ւատարմութիւնը ընդունակ է զարգանալու բար-
մանորմանի այն մի և այն աստիճան, որ
աստիճանի այդ ընդունակութիւնը ունի
արական սեռը, յայտնի բան է պահպա-
նելով իւր անհատականութիւնը, որ
դրոյցն արդէ լինի նորան ամէն բանի
մէջ զարգացող մեծ հասարակութեւն արական
սեռի զարգացման:

Երբորք ընդհանուր կանոնը, որ մենք սո-
վորում ենք դատարարութեան և քա-
ղաքականութեան կանոններից, այն է, որ
մի օր և իցէ հասարակութեան կամ աղ-
քի զարգացման, ինչի հետադրելի է պ. Ա. Գնունու
նամակը:
— Որովհետեւ «Մեղու» Հայաստանի յաւե-
լումի պատճառով է դրւած:
— «Սա պատմական է», պատմականում
ենք «Մշակի» խմբագրին իւր իսկական բառե-
րով (տե՛ս. Հայկ. Ա. իս. 1868. № 9-րդ 318
եր.)
«Մեղու» Հայաստանի 10-րդ Ա յաւելումը
մի կրիտիկայ էր «Մշակի» դէմ (տե՛ս Մշակ
№ 11 նոյեմբ. 1-րդ) և մեր կարծիքով մի
փառաւոր կրիտիկայ: Մենք սպասում էինք
«Մշակի» կողմից և մի փառաւոր պատասխան,
բայց «Մշակի» երկու համարներն ևս անշա-
ղարար լինելով ոչինչ պատասխան չտեսանք,
բայց մի քանի տեղերում ակնարկած մի քանի
թղթ անսարգիստ խօսքերից և վերջապէս պ.
Ա. Գնունու «հետադրելի» նամակից:
Գրեց «Մշակը» կասէ, չարքէր, պատմական
տալ:
— Ինչո՞ւ չարքէր, հարցանում ենք դարձեալ:
— Որովհետեւ օրուան նման երկար էր պա-
տմականում է պ. խմբագրի:

զի ճշմարիտ և հիմնաւոր զարգացման և
կրթութեան զարգացումը իրագործելու աս-
տիճանը կանոնն ունի այդ հասարակու-
թեան կամ աղի մէջ իզական սեռի դը-
րութիւնը, ուրիշ բառերով կանոնը դը-
րութիւնը որ և իցէ աղի մէջ պայմանա-
ւորում է վերջինի հասարակական զար-
գացումը:

Ա. երբեքեւ կրք ճշմարտութիւններն
առաւել պարզ և ճշգրիտ կրկնով ա-
պացուցանում են Փիլիսոփայական և պոլիտի-
զիական Ուրիշ անգամայն թողնելով նոյն
մանրամասն ընտելութիւնը, այժմ անկող-
չէր լինիլ քանի մի խօսք ասել այն բանի
մասին թէ մեր ներկայ կենսի թէ հա-
սարակական, թէ քաղաքական միջոցները,
որքան իրողական են, որ կարողանային կա-
նոնները սաղ կենսի մէջ այն դերը, որ
նոյն պիտի պատկանի բնական և պատ-
մական կանոնների զօրութեամբ: Այդ նը-
պատակի համար վերադառնալ կրկնապէս
այն փայլիկներից, երբ նա յիշում է և հա-
մարում է ընտանեկան և հասարակու-
թեան անդամ պիտի այն բաշից, երբ
նա լինում է բարոյական և նիւթական ի-
րաւանց և պարտաւորութեանց տեղ: Այդ
բաշին խնայելու աս. հասարակ պիտի հա-
մարի նորա աշխարհ մանկու բաշին, թէ-
պէս հարկաւոր է ասել, որ մարդ պո-
շեալ պայմաններում մինչև անգամ մօր
արդանդումը եղած ժամանակը կարող է
լինել իրականացնելու: Այժմ մեզ հարկա-
ւոր է վերադառնալ հարցը վճռելու հա-
մար է միայն նայել կանոնի վերջի,
երբ նոյն իրականացնելու ծնած օրիցը
համարում են իրեն անգամ ընտանիքի

և հասարակութեան: Իզական սեռի երե-
կան, ինչպէս որ արական սեռի, ծնած
օրիցը կարելի է ասել մինչև աս. նա շատ
տարեկան հասակ է միայն իրաւանց տեղ,
նա ունի միայն իրաւանցներ, և ոչ մի
պարտաւորութիւն: Երեկայի բնութեան
պահանջները թիւնները ստիպում են հա-
սարակութիւնը և նորա ծնողներին դնել
կանոններ և որոնել միջոցներ նոյն բաւա-
րարելու համար: Այդ պահանջները թիւն-
ները, որոնք երեկայի իրաւանց արտայայ-
տութիւնն է նշանակում, պաշտպանում
են և պայմանաւորում են քաղաքական
կանոններով: մինչև 14 տարեկան երեկան,
ասացինք մենք, ոչինչ պարտաւորութիւն-
ներ չունի, և ուրեմն թէ հասարակու-
թեան թէ օրենքի և թէ ծնողաց առաջը
ոչ մի դրծի համար պատասխանատու-
թիւն չունի և չէ կարող ունենալ երե-
կային: Ամէն մի անգամ դրծի համար,
որ ուրիշն պատճառում է նա կամ վը-
տանդ, պատասխանատու է վնաս կրողի
առաջ ոչ թէ երեկայի այլ նորա ծնողը
և նորա հոգաբարձուները, թէ յայտնի
է, որ վերջինները ունենի միջոց երեկա-
յին արդիւնքը այդ վնասակար դրծողու-
թիւնը, և այդ իրենանց պարտաւորու-
թիւնը չկատարելն (686-յոդ. քաղաք.
օրենսդ. հատ. 1): Երեկան մինչև տասն
տարեկան հասակը ազատ է ամենայն բը-
րական արտիքներից, որքան կուզէ ստը-
ստիլի լինի նորա դրծքերի հեռե-
անքները, մինչև անգամ մարդասպա-
նութիւնը, այդ հասակի երեկայի ձեռով
կատարած, նորան չէ երկարում: որտե-
մի այլ երեկան օրենքի հրամանով տը-
ր

վում է ծնողաց կամ հոգաբարձուներից
ընտանեկան ձեռով նորան ուղղելու, բարե-
կրթելու համար: Տարբ տարբ միջոց
տան և չորս տարեկան հասակը մի և
նոյն հեռեանքն ունենի երեկայի պատուի-
րանաւորութիւնները, թէ զատաւորանք
ընդունի, որ երեկան դրծել է առանց դի-
տաւորութեան, առանց հասկանալու: Պա-
տիժը մեղմանելու փոփոխելու և չիւրա-
գործելու հանդամանքները կանոնի և տը-
ղամարդերի համար մի և նոյն են: միայն
քանի մի զիպուածներում օրենքը անում
է պատժի մասին զանազանութիւն դեռա-
հաս կանոնի համար և առ. հասարակ կա-
նոնի համար, տղամարդերի հետ համե-
մատելով: Գոր օրինակ, դեռահաս կինը, որ
պարտաւոր է Սիրիլիա բնակութեան համար,
թէ նա ամենամանց այնպիսի տղամարդի
հետ, որ պարտաւոր չէ մնալու Սիրի-
լիայում, կարող է իւր ամենանց հետ դուրս
գալ այնտեղից (յոդ 42 քրէ. կան): Այնը
զատաւորութեամբ է դրծարաններում աշ-
խատելու, այն ինչ տղամարդը լինի և նոյն
յանցանքի համար զատաւորութեամբ է
բանդարութեան կամ հանգրեւում մշա-
կելու: Այնը դէմ դրծած յանցանքները
առ. հասարակ տաւել խիստ են պատժ-
վում: քանի մի զիպուածներում քան թէ
տղամարդի դէմ, զոր օրինակ տղանութիւնը
յոյն կնոջ, նորա անպատուութիւնը բաժ-
բասնելով առաւել խիստ է պատժում
օրենքը քան թէ տղամարդից (136 յոդ.
հատ. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100): և այլն: Մանկական-
երն ընտելութիւնը այդ յարաբերութեան, որ
ունեն մեր քաղաքական քրէական սահ-
մանադրութիւններն դէպ ի իզական սե-

ՄԻ ԽՈՍԹ ՊԵՐՏԻՆ Ա. ԳՆԱՆՈՒՆ ԵՒ
«ՄՇԱԿԻ»
«Մշակի» 19 համարում «խառն լուրերի» մէջ
կարգադրի դատարից ուղարկւած մի նամակ
Ա. Գնունու տարադրութեամբ: Այս նամակը,
ինչպէս ասում է պ. խմբագրի, «Մեղու» Հայա-
ստանի լինելով հրատարակւած յաւելումի պատ-
ճառով դրւած հետադրելի նամակ է:
Մենք այդ նամակի «հետադրելի» լինելուն
պատճառը խնայելու համար դատում ենք
դէպ ի նոյն լինել պ. խմբագրի, որ «Հայկա-
կան Աշխարհի» 1868 թուի 2 համարում իւր
մի նամակում ասում էր, «Գրեցէր մի յօդուած,
որտեղից կասէ, արժէ կարգադրել այդ յօդուածը
ինչի արժէ կարգադրել այդ յօդուածը».— Եւ
նամակն ասում է «խառն լուրերի» միջոց
է նշանակում «խառն լուրեր», միջոց այդ բառը
հասարակութեանը կանոններից յօդուածի «ինչ
լինելու»:
Այժմ մենք հարցանում ենք «Մշակի» պ.

խմբագրին, ինչի հետադրելի է պ. Ա. Գնունու
նամակը:
— Որովհետեւ «Մեղու» Հայաստանի յաւե-
լումի պատճառով է դրւած:
— «Սա պատմական է», պատմականում
ենք «Մշակի» խմբագրին իւր իսկական բառե-
րով (տե՛ս. Հայկ. Ա. իս. 1868. № 9-րդ 318
եր.)
«Մեղու» Հայաստանի 10-րդ Ա յաւելումը
մի կրիտիկայ էր «Մշակի» դէմ (տե՛ս Մշակ
№ 11 նոյեմբ. 1-րդ) և մեր կարծիքով մի
փառաւոր կրիտիկայ: Մենք սպասում էինք
«Մշակի» կողմից և մի փառաւոր պատասխան,
բայց «Մշակի» երկու համարներն ևս անշա-
ղարար լինելով ոչինչ պատասխան չտեսանք,
բայց մի քանի տեղերում ակնարկած մի քանի
թղթ անսարգիստ խօսքերից և վերջապէս պ.
Ա. Գնունու «հետադրելի» նամակից:
Գրեց «Մշակը» կասէ, չարքէր, պատմական
տալ:
— Ինչո՞ւ չարքէր, հարցանում ենք դարձեալ:
— Որովհետեւ օրուան նման երկար էր պա-
տմականում է պ. խմբագրի:

— Դարձեալ «սա պատմական է» իրենում ենք
իւր խօսքերը:
Եթէ «Մշակը» ինքը չպատասխանէ նոյն յա-
ւելումին (զուգէ անկարողութեան պատճա-
ռաւ, որ մի յանցանք է), դեռեալ պարզապէս նա-
մանք էլ չապագրի իրեն պատմական,
որովհետեւ մենք արժան չենք համարում «Մշա-
կին» պարզապէս կրիտիկ, անիմատ և տղայա-
կան դէմքերի տարակնելու: Ազնուութիւնը պա-
հանջում էր, որ «Մշակը» կամ օրինաւոր փառ-
տելով հերքէր այն ճաւելումը և կամ խոտու-
վանք իւր սխալ կողմերը (թէ առաջինը թէ
երկրորդը նրան պատիւ կրէր): Երեւում է
«Մշակի» չլինելու եղել է ամէն բան հերքող,
միմիայն (սակայնում ենք առանց փառաւոր)
և արհամարհող եւր» (տե՛ս Մշակ № 19.
Ֆելիտան):
Պարսն Ա. Գնունու «հետադրելի» նամակը
ասում է, որ «Մեղուն» անկարողութիւն է ի
գործ դրել «Մշակի» դէմ:
— Ի՞նչ անկարողութիւն, հարցանում ենք:
— Իւր յաւելումով ընտանեկան է Մշակին,
պատմականում է պ. խմբագրի (և ար-

դէն ուրիշ պատմական էլ չունի):
Ուրեմն ձեր կարծիքով ընտանեկանութիւնը
կամ կրիտիկան անկարողութիւն է պ. Ա.
Գնունու: Սեր այդ կարծիքը այնքան ուղիղ է
որքան ուղիղ է Ախալցխայում կարծիքը կրի-
տիկայի մասին, որ նորա կարծիքով ժողովու-
րում է ծաղրել միայն կամ հայտնել անպատիւ
խօսքերով մի անձի (Մեղ. Հայ. № 5-րդ պ.
Գ. Գաղապանից յօդուածը):
Պարսն Ա. Գնունու խօսքով որովհետեւ «Մե-
ղուն» Մշակից է առել իւր «խառն լուրերը»
առաւ պէտք է որ նորա ամէն մի խօսքը, ամէն
մի միտքը, ընդունէ, չհերքէ (պ. Ա. Գնունու
կարծիքով դա անկարողութիւն է, արդարեւ
խառն լուր գաղապանութիւն), բայց եթէ մենք մի-
մանց մտքերը, ուղղութիւնները ընտանեկան-
թեան տակ չընենք և դրանով զարկաւոր և
պարզապէս կրիտիկայով լրանու զար-
չենք, էլ ուսկից է լինում յառաջադիմութիւն,
հարցանում ենք: Պ. Ա. Գնունու խօսքով մենք
մեր լոկ «խառն լուր» ու ձեռքով կաշառելու ենք
ուրիշներին և անկարողութեան սպառնալի-
քով կաշառելու ենք ուրիշներին կարծեալ և

ուր, տալիս է մեզ իրաւունք, կարծել որ նորա մի փոքր աւելի ներողամիտ են լինում դէպի կանայքը նոցա յանցանքներին համար, քան թէ դէպ ի տղամարդք: Այնուամենայնիւ մենք պիտի խոստովանենք որ մեր սահմանադրութիւններին ներողամտութիւնը կանանց վերաբերութեամբ շատ նուազ է, որովհետեւ ինչպէս մենք տեսնանք վերոգրեալ զանազանութիւնները շատ աննշան են: Եթէ մենք համաձայնենք, որ պատիժը չպիտի ունենայ վրէժխնդրութեան նշանակութիւն հասարակութեան կողմից դէպ ի յանցաւոր, այլ որ պատիժը պիտի ունենայ յանցաւորի համար դատարարական, բարոյական խրատի նշանակութիւն, և որ կանանց բնաւորութիւնը, բարոյական զգացմունքները, նոցա կենսական և անհատական հանգամանքներին վերաբերութեամբ չեն կարող լինել և չեն այն աստիճան փառացած, արատաւորած որքան տղամարդի բնաւորութիւնը, — պիտի ընդունենք, որ վերոյիշեալ զանազանութիւնը շատ աննշան և աննպատակ է, որ այդ զանազանութեան նշանաւոր լինելը է բնութեան կանոնների և հասարակութեան օգտի պահանջողութեանց մէջ:

Ինչ որ վերաբերում է իրական սեռի նկատման իրաւունքներին և պարտաւորութիւններին, սորա շատ նշանաւոր կերպիւր զանազանութիւն և տղամարդերի համայնական իրաւունքներից և պարտաւորութիւններից, պէտք է ասել որ այս դիպուկութեամբ կանայք զանազան են անհատական ձևերը դրութեան մէջ. որ հասարակում որ լինեն կանայք, նոքա, ինչպէս և տղամարդիկ, միշտ են իրաւանց տերեր, նոքա ընդունակ են ձեռք բերել հորատութիւն, անկախ իւրեանց ծնողներից և ամուսիններից, նոքա կարող են ստանալ ընկալ, ժառանգութիւն, նոցա անունով կարելի է կազմել մի հասարակական կապակցութիւն, որոյ հետեանք կարող է լինել նկատման օգուտ նոցա համար: Բայց մի և նոյն ժամանակ մեր քաղաքական սահմանադրութիւնները այս տեղ ևս հարկաւոր են տեսնում զինել կանանց և տղամարդիկների մէջ զանազանութիւն: Մտղքը իւրեանց կենդանի ժամանակ կարող են իւրեանց կայքից բաժին տալ նոցա այնքան, որքան կամենում են: Իւրեանց մահից յետ ծնողքը իւրեանց աշխատութիւնով ստացած, վատասած հարստութիւնը կարող են նշանակել անկախ իւրեանց անձնական ձևերի և տղաների մէջ, ինչպէս կ'կամեն: Իսկ ծնողաց մահից յետոյ, երբ որ նա իւր հարստութիւնը չէ կապել, կամ երբ հարստութիւնը կանոնով չէ կարելի կտակել սա հաւասարաշաղի չէ բաժանվում նորա ազնկների և արու գաւառների մէջ, այն ժամանակ ժառանգութիւնը բաժանվում է նոցա մէջ, ինչպէս ասում են ըստ օրինակի:

Ուղղութիւնների արտադրութիւնները: «Մեղուն» կարող է նոյնպէս իւր «նորանոր» և օգտաւէտ տեղեկութիւնները «Մշակից» անուն, կարող է իւր «տղադրութեան» նշանաւոր նիւթերը «Մշակից» քաղել, կարող է վերջապէս «ամեն բոլորում օգուտ ստանալ»: Մշակից, ինչպէս և սա էլ նրանից, բայց և կարող է մի քանի բաներում համաձայնել «Մշակին», զրանով չէ նշանակում թէ «Մեղուն» արտադրութիւն է ի գործ դնում դէպ ի «Մշակը», այլ այն թէ «Մեղուն» «Մշակից» ուղղում է դիտակցաբար շահուել և ինչ բանի որ չէ համաձայն, բողբոլում է. (բայց թէ յիշել այս այսպէս է, թող «Մեղուն» լինել արտադրանք): «Մշակը» համակրողներից մինն էլ մենք ենք և դուք էլ պ. Ա. Գնունին անկի ջանքանքները նորան (Մշակին) «աշխույժ» իւր բարեկամական սկստաւորում, բայց մի գուցէ պ. Ա. Գնունին «Մշակին» էլ ուղղում է անսխալական Պիտի կարգումը զինել:

Մեր դարը յափշտակողների դար չէ, պարտն, այլ ծանրարարողութեամբ ամեն բան քրն-

նաց: Ազնկները այն ժառանգութիւնից ստանում են 1/11 մասն անշարժ կայքից և 1/3 շարժականից: Մի արդիւր, սրանից դուրս գալով ժառանգատուի կնոջ ձեռք մասը, ստանում են նորա տղերքը (1128 և 1130 յօդ. քաղ. օր.): Առաւել շօշափելի է դասադասութիւնը երբ ժառանգութիւնը մնում է ազգականութեան կողմնակի ճիւղին. այն ժամանակը արական սեռը միշտ նախադաս է իրականից, քոյրը այդ դիպուկութեամբ կենդանութեան ժամանակ ժառանգէ, ասում են մեր կանոնները, նմանապէս և երբ սերունդը մի և նոյն զնաւածում նախադաս է քոյրը սերունդից: Այսպիսի կերպիւր արական սեռը ժառանգութեան միջոցով միշտ կարող է շատ աւելի նկատման իրաւունքներ ձեռք բերել քան թէ իրական սեռը:

Իրական սեռի այդպիսի դրութիւնը այս հանգամանքում միշտ մնում է անփոփոխ, լինի նա իցս թէ ամուսին: Միայն ասածներին աւելացնենք մէկ բան, որ այն կարողութիւնը, որ կենարմատը ձեռք է բերում, նա ազատ է գործ դնելու այնպէս, ինչպէս կամի: Մեր քաղաքական օրէնքները չեն զրկում կանանց առեւտուր անելու իրաւունքից:

Այսպէս է ընդհանուր դրութիւնը իրական սեռի, երբ կին արմատը դեռ չէ ամուսնացած: Եւ այնքան նորա դրութեանը ամուսնանալուց յետոյ:

Այս տեղ պիտի քննել երկու հարց. Ա. կնոջ անձնական իրաւունքները և պարտաւորութիւնները դէպ ի իւր ամուսնից, Բ. կնոջ նկատման յարաբերութիւնը դէպ ի իւր ամուսնից:

1. Ստանալով կնոջ անձնական յարաբերութեան վերայ դէպ ի իւր ամուսնի, մենք ի նկատի պիտի ունենանք, որ մենք ամուսնութիւնը ընդունում ենք ոչ թէ իւրեւ հասարակական պայման կնոջ և ամուսնի մէջ, այլ իրեն և կենդանական խորհուրդ, որոյ պարտականութիւնը ըստ մեծի մասին անըմբռնելի է քաղաքական օրէնսդրութիւնների համար: Այդ պատճառով ամուսնութեան պարտականութիւնն է ըստ մեծի մասին բարոյական, և ունի շատ քիչ հասարակութեան քննութեանը կրթարկից կողմեր. խորհրդական պարտականութիւնը ամուսնութեան քրիստոնէութեան հայեացքով և հին ժամանակուայ ստուրին հայեացքը կանանց վերայ, որոնք պիտի ծառայէին տղամարդիկների պիտոյքներին, հասցրել են մարդկութիւնը այն մարքին, թէ այլը պիտի լինի զուրկ գերդաստանի մէջ, կինը միշտ պիտի լինի իւր ամուսնոյ իշխանութեան ներքոյ: Կինը պարտաւոր է հնազանդել իւր ամուսնուն իւրեւ զերդաստանի զխնամքին, սիրել, յարգել և անասհման հպատակել, նոյն: Ամուսնը պարտաւոր է սիրել իւր կնոջ ինչպէս իւր սեփական անձն, ապրիլ նորա

նոյնների, փորձողների, ամեն բաների վրայ խօսողների և ամեն տեսակ կարծիքներ յայտնողների: — Ah! que j'aime ceux, qui disent tous, qui parlent tous ce qu'ils pensent! ասում է Վ. օլիւն:

Պ. Ա. Գնունին իւր «որոշման» մեծ հօր խրատովը աղաքայցանում է իւր կարծիքը, բայց թող զիտնայ պարտը, որ նոյն բարոյական առածին և իւր պաշտպանած դատին մէջ ամենին յարմարութիւն չկայ և անա այս իսկ պատճառաւ է որ նա, որ բանին որ «բարեկամութիւն» պիտի աւեր, «ապրեալատութիւն» է ասել, երևում է որ պ. Ա. Գնունին «որոշման» խրատները շատ է սիրում, յարգում: Եւ մի քանի «որոշման» խրատներ էլ ճանաչում եմ, որոնք միշտ այս խրատն են տալի իւրեանց զաւակներին. «Որդիս, զոյ կայ, հարուստ կայ» հաւանում է պ. Ա. Գնունին և այս խրատին: Կարծեմ Վերտաւոս ասել է «Օրհնեցէք զանիծելու ձեր, բարի արարէք աստիկայ ձերոյ» և թէ «Որ հարկանէ թեղ ապտակ յաջ ծնօտ քո, զարձս նմա և զմիւսն», բայց պ. Ա. Գնունին «որոշման» խրատները

հետմիշտ համաձայնութեան մէջ, յարգել, պաշտպանել նրան, ներել նորա պակասութիւններին, և օգնել նորա թուլութիւններին: Այսպէս են որոշում մեր սահմանադրութեանց մէջ սկզբնական յարաբերութիւններն ամուսնի մէջ: Հասկանալի է, որ այդ որոշումն է միայն բարոյական խրատ նոցա համար, և այդ խրատի չկատարելը ոչնչւ հետեանք չէ կարող ունենալ, որովհետեւ օրէնքը և հասարակութիւնը չունեն միջոց հարկադրելու ամուսնիներին սիրել միմեանց, հնազանդել միմեանց, եթէ նոքա չեն համաձայնում միմեանց: Այստեղից երևում է միայն, որ ամուսնութիւնը օրէնքի հայեացքով է միայն բարոյական խորհուրդ: Իսկ այդ կրօնական հայեացքը ստիպել է հասարակութիւնը զինել կանոն, որ ամուսնութիւնը անբաժանելի է (կան քանի մի բացառութիւններ) և ուրեմն ամեն մի գործ ամուսնիներին կողմից, որ ունի նպատակ իրողական քաղաքական ամուսնութեան, ոչնչւ է (nihil est): Մի և նոյն միտքը մեր օրէնքները պահպանում են այն օրէնսդրութեանց մէջ, որոնք հարկադրում են ամուսնիներին միշտ ապրել միմեանց, չհեռանալ միմեանցից: Այս դիպուածում հարկաւոր է ասել որ այլը ասում են իրաւանց տէր է քան թէ կինը: Կինը չունի իրաւունք հեռանալու իւր մարդուց առանց նորա թոյլատրութեան: Այսպէս հեռացող կնոջ, նորա ամուսնի ջանքով ինով, օրէնքը ստիպում է բերել և հարկադրում է ապրել այն տեղ, որ տեղ ապրում է նորա մարդը: Ամուսնին պարտաւորութիւնն է հոգալ կնոջ նկատման պիտոյքները, և կինը ունի իրաւունք անելու իւր մարդուց այդպիսի պահանջողութիւն, իսկ մեր օրէնքները տալիս են ըստ այդ պահանջողութեանց այն ժամանակ միայն, երբ կինը ապրում է ամուսնի հետ ի միտքին, եթէ նորան (կնոջը) ցանկալի է առանձին, ջոկ ապրել իւր ամուսնից, այն ժամանակ նա կորցնում է վերոյիշեալ պահանջողութեանց իրաւունքը: Իսկ միւս կողմից կինը ունի իրաւունք նորանից հեռացող ամուսնին օրէնքի դրութեամբ ստիպել, որ առնէ նրան իր մօտ և հոգայ նորա պիտոյքները: Կունով վերոգրեալ փոխադարձ անձնական յարաբերութիւնները ամուսնիներին, մենք չենք կարող չնկատել որ կինը ունի մեծ և փոքրագուր կախում մին իւր ամուսնից: Վատ ամուսնոյ ձեռքում նա դառնում է խաղաղի Վերջի չեալ կանոնները, կարծես, արդարութեան կնիքով զրոշմունքն է կնոջ պիտի դրութիւնը, որ նորան խոստանում է բարոյական տանջանք և նկատման աղքատութիւն: Կինը չունի իրաւունք մի քայլ հեռանալ իւր ամուսնուց, չայլով վերջին անբարոյական կեանքին, նորա բարոյական փայտանքին ընտանեաց հետ:

մեծ հայրն էլ ասում է «հեռացիլ նրանից (բարեկամութեան դէմ անիւրաւութիւն գործողից) սիրելիս, մի ցանկար երբեք որ նորա երեսը կրկին անդամ տեսնես»: Այս խրատներից օրին հաւատարմ, պ. Ա. Գնունին:

Պ. Ա. Գնունին խորհրդով «Մշակին» ու «Մեղուն» էլ ամենին միմեանց կրկին մտիկ տալու չեն այն պատճառաւ, որ նոքա կրկին երբեմն բարեկամարար միմեանց սխալմունքներն ուղղում են: Տեսնենք թէ «Մշակին» ու «Մեղուն» էլ ձեռք այդ խորհուրդը ընդունում են (և ինչի):

Չենք կարծում որ «Մշակը» պ. Ա. Գնունին զաղափարակից լինի և զուրէ ձեռք նախակի մտքերի հետեանքները հասկանալով է, որ «հետաքրքրել» փորձողով զորոշմի է նրա ձախառն: Եթէ այդպէս է «Մշակը», իրաւացի է պ. Ա. Գնունին նամակը շատ «հետաքրքրել» է:

Գիտեն, սիրելի ընթերցող, մեր լրագիրները ինչի շատ անգամ հասարակութեան օգտաւատու չեն լինում, ինչի մեր ուսումնարանները չեն յաւաքանում, ինչի մեր հասարակական գործերը չեն կանոնաւորում, որովհետեւ «սպիւր խաղ» Մեղուն, նման յաւելումներ հրատա-

Վարսափելի է, երբ մենք մտաբերում ենք, որ կինը չէ կարող դանել ոչ մի տեղ արդարաւատութիւն աղտոտելու իրան իւր ամուսնոյ վերաբերից վարմունքներից: Մարդ ամուսնի կարող է ծնծել, անարգել, հայհոյել, բարոյապէս տանջել իւր կնոջ, նա անպատիժ է, նորան դատող չկայ. օրէնքը չէ տալի կնոջ իրաւունք բողբոլելու պաշտպանելու իւր պատիւը: Մարդը հարբեցող է, ծոյլ է, անգործ է, քաղցած է նա և քաղցած կտորում է իւր զերդաստանը, կինը չունի իրաւունք դնալ ուրիշ գիւղ ուրիշ քաղաք աշխատելու համար: Այսպէս են անձնական յարաբերութիւնները ամուսնիներին, և այդ դրութեան անթիւ որդիւր հետեանքները ամենին հասկանալի են:

Առաջիկայ համարում վերջ կ'տանք մեր խօսքին այս մասին:

ԳԵՂԱՐԱՅԵՆ

ՅԵՐԱՆՍԻԱ

Չնայելով Ռուսիի ճարտարաբանութեանը Աղբային ժողովում, ուր նա խօսող ամբողջ 4 ժամ, աշխատելով վերականգնել կայսերութեան պատիւը, կարելի է ասել, որ Գալիցիայի և Պոլսի պատասխանները վերջին հարցումը տուին բնաւարտականութեանը: Գալիցիան օգուտ քաղելով ժողովի առկա թիւից, որ զուր է նա դէպի Ռուսիք, կարող էլ հեշտութեամբ ստիպել ժողովին երրորդ անգամ հաստատել բնաւարտանքի դահ ընկերութիւնը և այդ բանը կ'լինէր աւել լուրջական հետեանք այն չափադան խիստ ճառի, որ նա ասող Ռուսիքի դէմ: Բայց նա այդ բանը չարեք հաստատուէն ապահոված չ'լինելով ձայների բողբոլութեան մասին:

Հաղել է պատահել, որ Գալիցիան այնքան աղաւտութիւն տար իւր վտարանաւորութեանը, որքան այդ ճառումը: Նա վերադարձ էր թողնում, բունեցողով վարկում էր ամբիօնին, ձեռները շարժում էր զլին վերայ: Մի խօսքով նա այնպէս տաքացաւ, որ գրգռեց իւր դէմ ժողովին նա և այն անդամներին, որոնք մի քանի լուրջ գործերից առաջ աւելի մեծ տոկոս թիւն էին յայտնում դէպի Ռուսիք: Նա այնպէս մոռացաւ իւրեան, որ իւր խօսքը բնագործով Գալիցիայի ասաց: «Ես ձեզ իրաւունք չեմ տալի խօսալու»: Այս հրամայողական ձեռք գուրս կանգնեց ժողովի աջ կողմումը անբաւականութեան ձայնիւ, այնպէս որ նախադահ Գալիցի յիշեցնեց նորան, որ միայն նախադահ կարող է ձայնի իրաւունք տալ: Գալիցիան զգաց, որ շատ հեռու է դնացել: Նորա ճառը, որ այնքան յարմար ձեռով չսխա-

— Այս, բացառաւոր է Պ. Ա. Գնունին: — Ոչ և մի մեծ ոչ պատասխանում եմ, և «Մշակից» դո՛ւ եմ և անա ի նշան իմ երախտադրութեան էր որ այս «մի խօսքը» դրեմ նրան, որպէս զի իւր շատ և շատ բաներով պատահան լրագիրը հնուատապնէ ընթերցողներին աղքատ սպիւրի «հետաքրքրել» նամակներով: —

Գ. Գալիցիայից.

23 Մայիսի 1880 թ. յայտնայ.

վեց՝ դարձրեց իւր վերայ ժողովն ընդհա-
նուր ուշադրութիւնը այն ժամանակ, երբ
նա շանթահարութիւն կայսերութեան ներ-
կայացուցիչ Ռուսերն, սարսափեցնող ձայ-
նով զուգեց «կապալտութեան պատաս-
խանատուութիւնը ընկնում է ձեզ՝ վերայ»
լուծմէք թէ ո՛չ, ձեզ վերայ: Գուրբ այդ
կապալտները տուէր այն ժամանակը, երբ
մտադիր էիք անպատուութեամբ փախչելու
և մատնելու ձեր հայրենիքը: Երբու բան
կայ. «կամ դուք պատրաստե՛լ էիք զէնք
և զինուորական պաշար, որովհետեւ ար-
դէն 4 տարի էր, որ սպասում էիք կռիւն,
ուրեմն այդ զինուորում ի՞նչ նշանակու-
թիւն ունէր այդպէս շտապելը, ի՞նչ նշա-
նակութիւն ունէին այն 48 կապալը, որ
դուք տուէր 4 օրվայ մէջ ամենապատկա-
րայմաններով: Կամ թէ չէ, դուք զէնք չու-
նէիք, ուրեմն այդ զինուորում դուք դա-
ւաճաններ էք և զողորմ: Այո՛, դուք դա-
ւաճաններ էք: Աւելորդ էլ է ձեզ դատել:
Ձեզ ամենը ճանաչում են, ո՛չ միայն
Ֆրանսիան, այլ և բոլոր աշխարհը:
Աւելի գործելն այն է, որ մենք պէտք է
լսենք ձեր խօսքերը, երբ դուք աշխատելիս
լինէք փորձաքննելու այն յանցանքը, որի
համար բաւարար պատիժ չկայ: Յետոյ ցոյց
տուցեց, թէ զէնքերի քանակութիւնը թըղ-
թերի մէջ այլ էին, խիստ պէս այլ: Երբ Ե-
րևանի օրինակները մենք հարցրեց, թէ ո՛ր
էին զէնքերը, Գաբրիէլն պատասխանեց.
«Այդ բանը ինձանից չպէտք է հարցնել,
ինձ յայտնի չեն կայսերական զինարաննե-
րի ստորերկրայ մուտքերը: Որոնցէ՛ք Մեք-
սիկայի յիշատակութիւնների մէջ, գուցէ
գտնէք պատասխան ձեր հարցին»: «Մեծ
գաղափարը երկրորդ կայսերութեան» և դա-
ւաճաճութեան մեր բոլոր թշուառութիւնների
և դրեց մեզ վերայ այն նախատեսաց կը-
նիքը. որ մենք մինչև այսօր չենք կարո-
ղանում ջնջել: Այո, պետական յեղափո-
խութիւնը (որով հարցնենք) վերականգ-
նեց կայսերութիւնը 1852-րէի 2ին), և Մեք-
սիկայի պատերազմը, որ սկսվեց այդ յե-
ղափոխութեան օդանավաններին հարստացը-
նելու համար, ծառայեցին մեր ստորանա-
լուծ և խայտառակութեանը, ինչպէս և
միւս բոլոր անարժան դործերը, որոնք յա-
ռաջ եկան իրենց դոյս հետեւեալ: Գուրբ
չէք կարող աղապարկ պատմութեանս
թիւնից, շարունակեց նա, «կատարելով դէպի
Ռուսերը, չնայելով ձեր ինքնահաւանու-
թեան, ձեր բոլոր ճարտարարանութեան
վերայ: Մեքսիկան կ'ընէ ձեզ համար յա-
ւանական նախափոր և այն պատժը,
որ յառաջանում է այդ յանցանքից, ար-
դէն հասել է շատերին, որոնք մասնակցու-
մէին այդ վրդովեց գործին: Այո, հատու-
ցումը սկսվել է: Արդարադատութեան ա-
ջը արդէն հարուածեց Մորիսին, ձեռնի-
րին, Մարտիկիանին, նա կ'հասնի և բո-
ղենին, նա կ'հասնի և ձեզ:»

—Օգրի՛րէ՛ք: Պակէն, այդ քաղաքական
զօրեղ զուգը, որին հանդէս դուրս բերեց
Ֆրանսիայի ներկայ դրութիւնը, ստուգեց
նմանելով Մանտակիլին, արտասանել է
հետեւեալ խօսքերը. «Ամենայն երկիր հը-
րաժարվում է ազատութենից այն ժամա-
նակը, երբ նա հրաժարվում է իւր գործ-
քերի քննութիւնից, երբ չէ կարողանում
գործել այն ժամանակ, ուր ընդհանրական
գործերը համարվում են ամէն մէկի գործ,
երբ քաղաքացին լու է համարում չ'պա-
րտաւել քաղաքականութեամբ, չ'հասկանա-
լով, որ քաղաքականութեան մէջն է կա-
յանում մեր հարստութիւնը, մեր պատիւը,
երբ ժողովուրդը չէ կարողանում ան-
ձամբ պաշտպանել իւր իրաւունքները, այլ
իւրան յանձնում է այնպիսի մարդիկ պաշտ-
պանութեան, որին համարում է իրը նա-
խախտութեանց ուղարկված: Այդպիսի
դրութեանը հետեւում է լուծումն և ա-
պականութիւն, որին մենք անհաստեւ ե-

ղանք մօտ ժամանակներս»:

—Նապօլէօնը հրատարակեց հրովարտակ,
որով նա դառնում է դէպի այն գնե-
րայնը, որոնք դատնվում են Սեդանի կը-
վածք: Այդ հրովարտակում նա անձնա-
տուր լինելու պատասխանատուութիւնը իւր
վերայ առնելով՝ մի և նոյն ժամանակը
յայտնում է, որ չէ ընդունում իւր վե-
րայ ոչինչ դատաստան, բայց ամբողջ ժո-
ղովրդի դատաստանը: Փարիզի լրագրիւնները
սաստիկ յարձակվում են այդ հրովարտա-
կի վերայ և ոմանք աւելացնում են, միթէ՞
Նապօլէօնը չունի այնքան լուսավոր բա-
րեկամներ, որ խորհուրդ տային նորան պահ-
պանել լուծութիւն, որ կարող էր ընդուն-
վել զոնէ իրեն ամօթի նշան:

—Ապրիլի 15-ին Պարագուայ (Բոհե-
միայի մայրաքաղաքում) անձրեւից եղա-
սարսափելի հեղեղ, այնպէս որ դաշտերը
ծածկվեցան ջրով, վարուցանները միմե-
կին տարածութեամբ ոչնչացան: Միմե-
կին դիւղեր բորբոքեց աւերակեցան և շատ մար-
դիկ փչացան:

—Վիսպերանը, որ Հասունի տեղը
ընտրվել է այդ—կաթոլիկների պատրիարք,
Ապրիլի 15-ին ստացաւ Սուրբմանիցը (Բե-
րատ) հրովարտակ, որով նա հաստատվում
է այդ պաշտօնի մէջ:

—Հաղորդում են որ բուլղարական եկե-
ղեցու զինաւորը, այսուհետեւ պէտք է կու-
վի Բուլղարական պատրիարք:

—Լատվիայի կայսր իւր սեպհականու-
թեանց նուրից 10,000 զուգէն ջրհեղե-
ղեց փնտաւածների վիճակը բարւոքեց
համար:

—Ստամբուլում օրի մուսուլման եկեղե-
ցիներում կարգացվեց Յունաց պատրիարքի
կնիքը, որով մերժվում են եկեղեցուց Բուլ-
ղարիայի պատրիարքը և նորվիւնեն երեք
բուլղարական եպիսկոպոսներ:

—Ներկի այն մասը, որ գտնվում է
Բոհեմիայի արեւմտեան երկաթուղու մե-
տեղում Ռադոսկայից մինչև Ռոկեցանա
ամենից շատ փնտա կրեց: Հեռագրի և եր-
կաթուղու հարցադրակցութիւնները դարա-
րելին: Շինութիւնները մասամբ աւերվել են,
մասամբ փնտաւել: Ռոկոնից քաղաքի մի
մասը ջրի տակը մնաց: Պոդերասմ և ինի-
նից դաւառանքումը եղաւ ջրհեղեղ. մի-
քանի զինվորում վարուցանքը բոլորովին
փչացաւ, 100 տուն աւերվեցան բոլորովին
120 հողի զբլիւնցան կեանքից: Կարծաւոր
նոյնպէս ենթարկվեց ջրհեղեղին:

Թէոդորոս կայսր մահից և Անդ-
րեայիների շարեւադար թողնելից յետ,
երկիրը անտէր էր մնացել ու երկպառակ-
ութեան առարկայ դարձել զանազան իշ-
խանների մէջ, որոնցից Գասա իշխանը
վերջապէս ընկճելով իւր հակառակորդնե-
րուն յունկարի 14-ին Աքսումի մայր եկե-
ղեցումը թագաւոր օծվեցաւ, և իբրեւ Հա-
բէշտանի Նեղուս, մի քանի օր շարունակ
հաղկեցրեց թաղից յետոյ, 23-ին փետրա-
րի դարձաւ երկրի մայրաքաղաքը Գոնդար:

Ե.Օ.Գ.Ե.Յ.Ի.Ն

Կ. Պոլսից.

Ապրիլի ամսոյ 12-ին —Կ. Պոլսոյ
սրբաւան պատրիարքը Հոյրը ուղեկցու-
թեամբ քան մի եկեղեցականաց և քաղա-
քական ժողովրդ անդամներ Մեծ եպար-
քոսին ներկայացրեց գաւառական հարա-
սահարութեանց տեղեկագիրը: Մեծ եպար-
քոսը սիրով և յարգանք ընդունելից յետ
աղդի ներկայացուցիչներուն, խոստացաւ
տմենայն արդարութեամբ ուշադրութիւն
դարձնելու այս առարկայի վերայ աչքի ա-
ռաջ ունենալով Հայոց աղդի հաւատա-
րիմ հպատակութիւնը:

—Մայիսի 1-ին Բարձրագոյն Գուռը
հրաւիրվեցան Հայ քաթոլիկ երկու կու-
սակցութեանց զլիաւորները և կղերականք:
Հասունեանը պատրիարքութեանը զերեւմե-
կ և նորա տեղ պատուիրած է ընտրել հա-
մաձայն փողեմնի սովորութեանց և կանոնաց
այլ արժանաւոր և տեղութեան հաւատա-
րիմ նշան:

Այսպէս լուծվեցաւ Քաթոլիկ Հայոց
պատրիարքութեան խնդիրը, որ երեք տա-
րի չափ յուզում էր նոյն անդրադրութիւնը:
Բարձրագոյն Գրան Հրամանագրի թարգ-
մանութիւնը «Ստուգելով, որ Գերատաւ»
«տիւ Հասունեանի պատրիարքութեանը»
«անուն կոնդակին համեմատ Հռովմի»
«մէջ քաթոլիկ Հայոց պատրիարք անու»
«անվել Հայ քաթոլիկ հասարակութեան»
«ի սկզբանէ անտի ունեցած արտօնու»
«թեանց և իրաւանց հակառակ է, այն»
«անուանումներ իբրեւ ոչինչ և չեղած հա-
մարել է»:

«Եւ որ Հայ քաթոլիկ հասարակու-
թիւնը մաշող վէճերն վերջ գրն»
«վե, հրամայում է նրան, որ իւր ան»
«գամները մէկին, որ բարձրագոյն Գրան»
«հաւատարիմ ճանաչված է, իւր հին»
«աւանդ սովորութեանց համաձայն պատ»
«րիարք ընտրէ, բացառութեամբ Հասուն»
«նեանի և այն անձինքների, որոնք կայ»
«սերական կառավարութեան վառահա-
թիւնը ստացած չեն: Կատարելով ընտ»
«րութիւնը առանձին խնդրագրով Բ. Գրան
վաւերացմանը պէտք է ներկայանայ»:

Քաթոլիկ Հայերը. «Կեցցէ՛ք Վեհ. Սուր-
բանը», գոչելով ընդունելին այս հրամա-
նագիրը, որ նրանց պատրիարք ընտրելու
իրաւունքը կ'ընտրէ իրեն համաձայն ի-
րանց հին իրաւանց:

Սրանից յետ Հայ քաթոլիկ երեւոյթ-
խանները գումարվելով Պերայի Ռիւերերա-
նի եկեղեցիում քուէք բացարձակ առա-
ւելութեամբ ընտրում են իրանց պատրի-
արք Տիգրանակերտցի գեր. Քիւրեմեան Գո-
հան եպիսկոպոսը:

ԻՆՆԵՍՏԻՐԵԿԵՆ

ՄԻ ՔԱՆԻ ՄՏՔԱՐ ԿԱՆԱՆՑ ՀԱՐՑԻ
ԱՅԻԹՈՎ.

Ոչ ոք չէ հերքել, որ կինարմատի բը-
նաւորութիւնը զանազանվում է տղամար-
դի բնաւորութենից: Այդ զանազանութիւն-
ները երեւում են այն ժամանակ, երբ գար-
զանում են սեռական ձգտումները և մանա-
ւանդ երբ մարդ հասունանալով սկսում է
ապրել իւր անհատական կեանքով:

Բայց թէ ի՞նչ յատկութիւն ունին
տղամարդութիւնները ձգտելիս է արդեօք,
որ կինարմատի բնաւորութեան կազմակեր-
պութեան հիմքում կան այնպիսի յատ-
կանիչ զանազանութիւններ, որոնց հիման
վերայ կինը յախտեան պէտք է դատա-
ւարարված լինի ջոկվելու տղամարդից և
բռնելու հասարակութեան մէջ առանձին
տեղ, յարմար իւր այդ կազմակերպու-
թեան:

Թէ այն բոլոր փաստերից շատերը, որոնք
առհասարակ յառաջ են բերում կինարմա-
տի բնաւորութեան հակառակ առանձնու-
թիւնները տարացուցանելու համար, չունեն
ոչինչ զինական հիմունք և թէ միւս ա-
ռանձնութիւնները յառաջացել են կինար-
մատի դարաւոր անյաջող հանգամանքներից:

Ի՞նչ բանի վերայ պէտք է դարձնել
մեր ուշադրութիւնը և զօրութիւնները,
որ կարելի լինի աւելի շատ և աւելի ճշ-
տութեամբ ուղեկցել մեր դարաւոր պատ-
մական սխալները կինարմատի վերաբերու-
թեամբ:

Ահա այդ հարցերի վերայ կ'ամենաւե՛նք

մենք դարձնել մեր ուշադրութիւնը, որքան
կրնանք մի լրագրական յօդուած:

Ե

Մի ժամանակ կինարմատի կազմաճիւղի
Ֆիզիքական թուրութիւնը, (տղամարդի կա-
զմաճիւղի համեմատութեամբ) բացարե-
ւա համար յառաջ էին բերում այն փա-
սայ, թէ կինարմատի ուղեկցելն նիւթերը
այնքան զարգացած չեն, որքան տղամար-
դին: Այդ նպատակով անդամայնիչները և
բնասանները սկսան մեծ եռանդով քնն-
նել ինչպէս տղամարդի և կինարմատի նոյն-
պէս և կենդանիների ուղեկցելը: Նոյն
կազմաճիւղի ուղեկցելը, չափում էին նորա բո-
վանդակութիւնը, ուսանում էին ուղեկցելն
խոռոչները և անկուածները, որպէս զի կա-
րողանան փախճանական վճիռ տալ այդ
երկարժամանակեայ վիճելի հարցին: Բայց
համեմատական անդամայնիչները շու-
տով հերքեց այդ բոլոր եղբայրացութիւն-
ները հաստատ կերպով ցոյց տալով, որ
դրաւ չունեն ոչինչ զինական հիմունք:

Քիմիութիւնը բաղմանութիւն իրողութիւն-
ներով հերքեց ուղեկցել բովանդակութեան
նշանակութիւնը մտաւոր ընդունակութեան
վերաբերութեամբ: Այսպէս, զոր օրինակ, նա
ապացուցեց, որ բոլոր կենդանիների մէջ
ձինքը համեմատելով իւրեանց քաշի հետ,
ունեն միւս կենդանիներից աւելի ուղեղ,
բայց մենք դիտենք, որ նոյն խնդր շատ
սահմանափակ է: Մի և նոյն կերպով հերքե-
ված է տղամարդի ուղեղի ծանրութեան
նշանակութիւնը կինարմատի ուղեղի վե-
րաբերութեամբ:

Տղամարդի և կինարմատի ուղեղի հա-
մեմատական նոր կըողութիւնը նոյն դա-
նադան հասակներում, որ արած են Վե-
նայի խնդարների տանը մի քանի հա-
րիւր անձանց վերայ, հաստատում են, որ
ոչինչ զանազանութիւն չկայ տղամարդի և
կինարմատի ուղեղի ծանրութեան մէջ:

Եւ թէպէտ տղամարդի ուղեղի կիսա-
գնդակները համեմատաբար աւելի են զար-
գացած քան կինարմատի, բայց և միւս
կողմից կինարմատի զլիկ ուղեղի հիմքը և
փոքր ուղեղը աւելի են զարգացած քան
տղամարդին: Այնպէս որ տղամարդի ու-
ղեղի կիսագնդակների զարգացումը ոչինչ
չէ ապացուցանում, որովհետեւ կինարմատի
մտքնայ քաշն էլ համեմատաբար շատ փոքր
է տղամարդի քաշից:

Ինչ վերաբերում է ուղեկցելն խոռոչ-
ներին, այժմ ապացուցած է իբրեւ գիտ-
ական իրողութիւն, որ կինարմատի ուղե-
ղի խոռոչները չեն զանազանվում տղա-
մարդիկին:

Կինարմատի կազմաճիւղի բոլոր Ֆիզիքա-
կան անկատարելութիւնները տղամարդի
համեմատութեամբ երեւում են միայն ոս-
կրակաղմի և մկանուցների մէջ: Տղամար-
դի ոսկրային և մկանուցային համակար-
գութիւնը աւելի աճած է, կաշին և բոլոր
անկուածները աւելի թանձր ու պինդ են
և կուրծքի քթոցը աւելի լայն: Բայց և
դրա հակառակ կինարմատի բունը և լա-
զանը աւելի է աճած քան տղամարդին:

Կինարմատի մտաւոր ընդունակութեան
սահմանափակ զարգացումը, որ երեւում է
նորա հակամիտութեամբ դէպի վերացա-
կան մտածողութիւնը, պէտք է համարել
այն հանգամանքը, որ տղամարդի ուղեղը
սովորել է աւելի շուտով զարգացնելու
իւր մտաւոր ընդունակութիւնները: Եւ
այդ սովորութիւնը նա ձեռք է բերել դա-
րաւոր մարդկութեամբ, որ անցել է մի
սերունդից դէպի միւսը ժաւանդական բը-
նական օրէնքով:

Տղամարդը իւր ուղեղի դարաւոր մար-
դկութեամբ ընդունակ է դարձել աւելի
ընդարձակ մտաւոր գործունէութեան, քան
թէ կինարմատը, որ հաղաւոր տարիներ
հեռացրած է եղել ամենայն մտաւոր զոր-

Հրատարակել է Հ. ԷՆՖԻՄԱՆՍՆՅՈՅ
ԽՅՐԱԿԻՐ Պ. ՍԻՄԵՂՆԵԱՆՅԱՆ.
Ի Տպարանի Հ. ԴավթաՆեանց և Հովհ.
Ի տան Գրկականաց.

ДОЗВОЛЕНО ЦЕНЗУРОЮ 3. ЮНЯ 1872
ТИФЛИСЬ.